

Sisällys

I Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet.....	3
Toiminnan alueet ja tavoitteet	3
II Toimintaympäristö.....	4
III Toimintasuunnitelma 2020–2023.....	5
Suomen ja ruotsin kielen huolto.....	5
Toimintaympäristön muutokset.....	5
Kielenhuollon toiminta-ajatus	5
Suomen kielen toimenpiteet	6
Ruotsin kielen toimenpiteet.....	6
Yhteistyö ja verkostoituminen	7
Sanakirjat.....	7
Toimintaympäristön muutokset.....	7
Sanakirjatyön toiminta-ajatus.....	8
Toimenpiteet.....	8
Verkko- ja aineistopalvelut sekä kirjasto	9
Toimintaympäristön muutokset.....	9
Verkko- ja aineistopalvelujen toiminta-ajatus.....	9
Toimenpiteet.....	10
Yhteistyö ja verkostoituminen	10
Kirjasto	11
Kielipolitiikka, kielitilanne ja vähemmistökielet	11
IV Henkilöstö	13
Henkilöstön määrä ja rakenne	13
Henkilöstön osaaminen ja koulutus.....	13
Henkilöstön hyvinvointi.....	13
V Kehittämishankkeet	15
1. Maahanmuuttajasanakirjahanke	15
2. Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali 2019–2021	15
3. Digitaalisen nimiarkiston jatkohanke: Ruotsinkielisen paikannimiarkiston digitalisointi	16
VI Voimavarat.....	17

Kannen kuva: Näkymä Hakaniemenranta 6:n ikkunasta.

I

Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävät ovat suomen ja ruotsin kielen huolto, neuvonta ja sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjatyöhön liittyvä tutkimus. Kotuksen tehtävänä on lisäksi koordinoida saamen kielten, viittomakielten ja romanikielen huoltoa.

Kotuksen toiminnan tavoitteena on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden asemasta kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä näin osaltaan luoda edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa.

Toiminnan alueet ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) keskittyy suomen ja ruotsin kielen huoltoon, sanakirjatyöhön ja niihin liittyvään tutkimukseen sekä kieliaineistojen tarjoamiseen ja kehittämiseen. Se toimii myös kielipolitiikan asiantuntijana.

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toiminnassaan tavoitteellisesti siihen, että suomi ja ruotsi ovat tulevaisuudessakin aktiivisessa käytössä yhteiskunnan kaikilla aloilla. Kotus on osaltaan tukemassa myös Suomessa asuvien maahanmuuttajien suomen ja ruotsin kielen käyttöä toisena kielenä.

- Kotimaisten kielten keskus on suomen ja Suomessa käytettävän ruotsin kielenhuollon johtava auktoriteetti ja viranomaiskielen kehittämisen asiantuntija, joka tarjoaa monipuolisia kielenhuollon palveluja.
- Kotimaisten kielten keskus on leksikografian keskeinen asiantuntija. Se julkaisee verkossa laadukkaita nykykieltä kuvaavia sanakirjoja, korkeatasoisia ja laajoja kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavia sanakirjoja sekä Suomen uusien kieliryhmien tarpeisiin kaksikielisiä sanakirjoja.
- Kotimaisten kielten keskus on kieliaineistojen asiantuntija, joka tarjoaa avoimesti verkossa suomen ja ruotsin kielen aineistoja kansalaisille ja tiedeyhteisölle.
- Kotimaisten kielten keskus vahvistaa saamen kielten, Suomen romanikielen sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa ja kehittää kieliä kieli-lautakuntien työn avulla yhteistyössä vähemmistökielten eri tahojen kanssa.

II

Toimintaympäristö

Suomi yhteiskuntana ja kieliyhteisönä muuttuu ripeää tahtia. Kansainvälistyminen luo paineita koulutukseen kaikilla tasoilla ja näkyy jo niin jokapäiväisessä ympäristössämme kuin kulttuuri-, taide- ja tiedemaailmassa. Kansalaisten kielivaranosta ja sen hyödyntämisestä kannetaan huolta. Myös englannin kieli valtaa yhä uusia kielenkäytön alueita. Tässä tilanteessa kansalliskielistä, niiden käyttöaloista ja elinvoimasta huolehtiminen on yhä tärkeämpää.

Selkeä ja yhtenäinen yleiskieli, niin suomi kuin ruotsi, on perusedellytys kansalaisten yhdenvertaiselle kohtaamiselle ja asioinnille itselleen välttämättömien viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Digitalisaatio, palvelujen automatisaatio ja tekoäly luovat mahdollisuuksia, mutta tuovat myös omat haasteensa palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen. Tietoyhteiskunta ja erityisesti sosiaalinen media muuttaa ja monipuolistaa myös julkista kielenkäyttöä ennäkemättömällä tavalla.

Julkisen hallinnon keskeisiä tavoitteita on avoimuuden ja saavutettavuuden parantaminen. Avoimuutta edistetään erityisesti valtiovarainministeriön Avoin hallinto -hankkeen kautta, jossa Kotuskin on ollut hankkeen alusta asti aktiivisesti mukana. Selkeä kieli viranomaiskäytössä on yksi avoimuuden keskeinen tekijä ja on ollut hankkeen teemana toimikaudesta toiseen. Vaikka virkakieltä on parannettu monin tavoin, kansalaisen on edelleen usein vaikea ymmärtää viranomaisten tekstejä ja hallinnossa ja sen uudistuksissa syntyviä laitosten ja alueiden nimityksiä. Tekstien puutteellinen laatu kuluttaa turhaan sekä kansalaisten että viranomaisten resursseja. Pahimmillaan epäselvä virkakieli uhkaa kansalaisten oikeusturvaa, kun taas selkeä kieli edistää demokratian toteutumista ja tehostaa viranomaisten toimintaa.

Kotus tuottaa yhteiskunnan ja kansalaisten tarpeisiin kieltä ja kielenkäyttöä koskevia asiantuntijapalveluita, ohjeita ja neuvontaa sekä sanakirjoja ja digitaalisia aineistoja. Tietoverkko on tässä keskeinen toimintaympäristö. Kansalaisten kielitietoisuuden lisääminen on kieliviranomaisen yksi keskeinen tehtävä, joka nimenomaan verkon välityksellä onnistuu paremmin kuin aikaisemmin.

III

Toimintasuunnitelma 2020–2023

Suomen ja ruotsin kielen huolto

Toimintaympäristön muutokset

Julkisen ja yksityisen viestinnän ero ei verkon ja sähköisen viestinnän aikakaudella ole enää yhtä selvä kuin aiemmin. Sen lisäksi kansainvälistymisen vaikutuksesta englannin kielen käyttö lisääntyy, ja samalla suomen ja ruotsin kielen käyttöalat ovat vaarassa kaventua.

Kansainvälinen toimintaympäristö sekä suomalainen yhteiskunta ja sen hallinto muuttuvat yhä nopeammin. Viranomaispalvelut ovat ensisijaisesti digitaalisia ja viranomaisten viestintä monikanavaista. Hyvä virkakieli on tunnustettu luottamuksen välineeksi kansalaisten ja viranomaisten välillä. Kielenhuollossa tehdään työtä säädösten, viranomaisten ja julkisten palvelujen kielenkäytön selkeyttämiseksi Suomessa, tarjotaan viranomaisille entistä monipuolisempia digitaalisia palveluja ja osallistutaan kielen- ja nimistönhuollon kansainväliseen yhteistyöhön.

Kielenkäyttäjät tarvitsevat monipuolista, kulloiseenkin tilanteeseen sovellettavaa tietoa kielestä voidakseen kirjoittaa ja toimia tarkoituksenmukaisesti niin työssään kuin vapaa-aikanaan. Kielenhuoltajilla on tiiviit ja monipuoliset yhteydet erilaisten kielenkäyttäjryhmien kanssa. Suuri osa käyttäjistä etsii kielitietoa ja kielenhuollon ohjeita ensisijaisesti verkosta. Toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi tarjotaan ajantasaista, tutkittua tietoa ja monipuolisia kielenhuollon palveluja erityisesti verkossa.

Kielenhuollon toiminta-ajatus

Kielenhuollossa tarkastellaan kielenkäyttöä ja nimistöä ja tuotetaan niistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Kielenhuolto lisää yleistä kielitietoisuutta ja vaikuttaa osaltaan siihen, että

- kieliyhteisöillä on käytössään toimiva yleiskieli
- julkisten tiedotusvälineiden ja viranomaisten kielenkäyttö on asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja virallinen nimistö asianmukaista
- yhteiskunnalla on käytössään ajantasaista ja tutkittua tietoa yleiskielestä ja julkisesta kielenkäytöstä
- lisäksi ruotsin kielen huollon tavoitteena on huolehtia siitä, että Suomessa käytettävä ruotsin yleiskieli ei eriydy Ruotsissa käytettävästä yleiskielestä.

Suomen kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen tutkimus ja seuranta

- Kartutetaan tietoa julkisen kielenkäytön ja nimistön tilasta sekä kielen ja kielenkäytön muutoksista ja kehityksen suunnista, mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä yliopistojen kanssa. Saatua tietoa sovelletaan kielen- ja nimistönhuollossa ja koulutuksessa sekä nykykielen sanakirjojen tuottamisessa.
- *Hyvän virkakielen toimintaohjelman* ja virkakielikampanjassa saatujen kokemusten pohjalta jatketaan asiantuntija- ja tutkimusyhteistyötä viranomaisten ja yliopistojen kanssa. Tavoitteena on lisätä viranomaistekstien asiallisuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä.
- Edistetään suomen kielen käyttöä Euroopan unionin toimielimissä.

Palvelut ja julkaisut

- Jatketaan *Kielitoimiston ohjepankin* kehittämistä kielen- ja nimistönhuoltotiedon keskeisenä, helposti käytettävänä lähteenä. Jatketaan verkkoaineistojen julkaisemista eri kohderyhmille (mm. oppilaitokset, viranomaiset), päivitetään nimistönhuollon verkkojulkaisuja sekä lisätään sähköisten palvelujen vuorovaikutteisuutta. Julkaistaan verkkopalvelussa myös englanninkielistä aineistoa kielen- ja nimistönhuollon kansallisten aineistojen ja ratkaisujen saattamiseksi kansainväliseen käyttöön.
- Tarjotaan neuvontaa, koulutusta ja muita kielen- ja nimistönhuollon palveluja erityisesti kielenkäytön ammattilaisille ja viranomaisille sekä jatketaan yhteistyötä Maanmittauslaitoksen kanssa karttanimistön tarkistuksessa. Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta suomen- ja kaksikielisille kunnille kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Kielikelloa* maksutta verkossa ja ylläpidetään *Kielikellon* verkkoarkistoa.
- Suunnitellaan ja toteutetaan hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali kehittämissankkeessa.

Ruotsin kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen seuranta

- Seurataan ruotsin kielen käyttöä ja kehitystä Suomessa ja Ruotsissa. Erityistä huomiota kiinnitetään viranomaiskieleen, nimistöön ja ruotsinkielisen median kielenkäytön nykytilaan ja kehityssuuntiin.

Palvelut ja julkaisut

- Tarjotaan kieli- ja nimistöneuvontaa, koulutusta, tiedotusvälineiden kielipalvelua sekä kielen- ja nimistöntarkistusta.

- Jatketaan yhteistyötä viranomaisten kanssa ruotsinkielisten viranomaistekstien kielenkäytön parantamiseksi ja tuetaan organisaatioiden omatoimista kielenhuoltoa. Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta ruotsin- ja kaksikielisille kunnille kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Lisätään verkkopalvelun tarjontaa. Kartutetaan *Ordförrådet*-tietokantaa ja päivitetään verkkojulkaisua *Svenska ortnamn i Finland*.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbrukia* maksutta verkossa ja ylläpidetään sen verkkoarkistoa.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Toimintaa suunnataan aktiivisesti kielenkäytön avainryhmiin, jotka vaikuttavat keskeisten alojen kielenkäyttöön tai laajoihin kielenkäyttäjärhmiin.

- Kielenhuolto tekee yhteistyötä mm. viranomaisten, median, eri kieliammattilaisten, sanastotyön ammattilaisten ja selkokielen asiantuntijoiden sekä oppilaitosten ja tiedeyhteisön kanssa. Yhteistyötä tehdään myös kansallisten ja kansainvälisten standardien laatijoiden ja tietotekniikan kotoistuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Kielenhuolto tekee yhteistyötä Pohjoismaiden ja muiden Euroopan maiden kielenhuoltajien kanssa ja on jäsenenä kansainvälisissä selkeää kielenkäyttöä edistävässä Plain- ja Clarity-yhteisöissä.
- Nimistönhuolto tekee yhteistyötä etenkin Maanmittauslaitoksen sekä Pohjoismaiden ja Viron nimistönhuoltajien kanssa. Nimistönhuolto on jäsenenä YK:n paikannimiasiantuntijaryhmässä UNGEGNissa, sen alaisissa työryhmissä ja Pohjoismaiden jaostossa sekä osallistuu pohjoismaisen nimistöntutkijoiden yhteistyökomitean (NORNA) ja kansainvälisen nimistöntutkijoiden yhteisön (ICOS) toimintaan.
- Kielenhuollon asiantuntijaeliminä toimivat Kotuksen suomen kielen ja ruotsin kielen lautakunnat. Ne antavat kielenkäyttöä koskevia yleisluonteisia tai periaatteellisia suosituksia ja edistävät kansalliskielten asemaa ja käyttöä.

Sanakirjat

Toimintaympäristön muutokset

Maailmanlaajuisessa tietoverkossa tiedon lähteet ovat helposti ja välittömästi käytettävissä paikasta ja ajasta riippumatta. Julkaisemalla sanakirjojaan sähköisinä Kotus tuottaa monipuolista ja luotettavaa sanatietao tämän verkon osaksi, kun edelleen tarvitaan ja halutaan luotettavaa tietoa kielen eri vaiheista ja nykytilasta. Siten Kotuksen sanakirjat täyttävät tehtävänsä kielen ja kulttuurin kuvaajana ja vastaavat osaltaan suomen ja ruotsin kielen sekä muiden Suomessa puhuttavien kielten sanastoa koskevaan tiedontarpeeseen.

Sanakirjatyön toiminta-ajatus

Sekä nykykieltä että kielen muutosta ja vaihtelua kuvaavien sanakirjojen laatiminen on yksi Kotuksen tärkeistä toiminnoista. *Kielitoimiston sanakirjassa* kuvataan suomen kielen sanastoa ajantasaisesti sekä annetaan ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Koska sanasto uudistuu ja kielen normit muuttuvat, sanakirjaa päivitetään määrävälein.

Kääntäjien keskeistä työkalua *Suomi–ruotsi-suursanakirjaa* pyritään päivittämään *Kielitoimiston sanakirjan* päivitystahdin mukaan. Laaditaan *Historisk och deskriptiv ordbok över finlandismer*.

Maahanmuuttajien kielten sanakirjat tukevat kotoutumista, maahanmuuttajan oman äidinkielen ylläpitoa sekä kääntäjien ja tulkkien työtä.

Kotuksen tehtävä on myös kansallisesti ja kulttuurisesti merkittävien kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavien sanakirjojen tuottaminen. *Suomen murteiden sanakirja* ja *Ordbok över Finlands svenska folk mål* sekä *Vanhan kirjasuomen sanakirja* ovat tärkeitä myös nykykielen ja nykykulttuurin ymmärtämisen kannalta. Monipuolista ja kattava tieto suomen sanojen alkuperästä tarjoavat suunnittelukaudella julkaistaviksi suunnitellut slangisanojen ja suomen nykykielen sanojen etymologiset sanakirjat.

Kotuksen sanakirjat ovat osa Kotuksen verkkopalvelua. Sanakirjoja, aineistoja ja kielenhuoltopalvelua kehitetään kokonaisuutena niin, että käyttäjä löytää entistä monipuolisemmin tietoa etsimästään sanasta tai kielen ilmiöstä.

Toimenpiteet

Suunnittelukaudella pyritään lisäämään sanakirjojen käytettävyyttä ja näkyvyyttä ja linkittämään niitä Kotuksen muihin tietovarantoihin. Tutkitaan mahdollisuuksia ottaa käyttöön kaikille sanakirjatoimituksille yhteinen toimitusjärjestelmä.

- *Kielitoimiston sanakirjan* toimitustapaa ja sisältöä kehitetään. Sanakirjasta ilmestyy päivityksiä.
- Päivitetään *Suomi–ruotsi-suursanakirja*.
- *Historisk och deskriptiv ordbok över finlandismer* ilmestyy väliltä *a–l*.
- *Suomen murteiden sanakirjan* julkaisemisessa edetään niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–nylpätä*.
- *Ordbok över Finlands svenska folk mål* -teoksen toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–rövla*.
- *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on verkossa julkaistuna aakkosväli *a–py*. Koneen Säätiö on tukenut ja tukee edelleen sanakirjan toimittamista rahoittamalla neljä kuudesta sanakirjantoimittajasta vuosina 2012–2023.
- *Karjalan kielen sanakirjan* digitoitua aineistoa on toimitettu verkkosanakirjan sana-artikkelien yhteyteen aakkosväliltä *a–mi*.
- Julkaistaan suomen yleiskielen sanojen alkuperää selittävä sanakirja. Sanakirjan sana-artikkelit voidaan kytkeä muiden sanakirjojen sana-artikkeleihin.
- Julkaistaan stadin slangin sanojen alkuperää selittävä sanakirja.

- Julkaistaan opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella suomen kielen oppimista ja käyttöä tukevia sanakirjoja maahanmuuttajien tarpeisiin. *Suomi–somalí-, Suomi–kurmandži- ja Suomi–sorani-sanakirjat* ilmestyvät suunnittelukaudella.

Julkaistaan leksikografiaa koskevia artikkeleita sekä osallistutaan alan kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin.

Verkko- ja aineistopalvelut sekä kirjasto

Toimintaympäristön muutokset

Hallitus on panostanut voimakkaasti hallituskaudella 2015–2019 digitalisointiin. Digitalisoinnista on tullut vakiintunut toimintatapa, ja avoimen tiedon periaate on vakiintunut osaksi hallinnon toimintaa. Verkko on Kotuksen keskeisin informaatio- ja palvelukanava, jonka kautta valtaosa asiakkaista tavoitetaan. Tarve tuottaa digitaalisia palveluja ja aineistoja yhteiskunnan käyttöön voimistuu jatkuvasti. Digitaalisissa palveluissa korostuvat ajantasaisuus, monikanavaisuus, osallistaminen, saavutettavuus ja käytettävyys. Monikanavaisessa digitaalisessa verkkoympäristössä korostuu myös Kotuksen rooli informaatiovaikuttajana: miten luotettava asiantuntijatieto tavoittaa erilaiset, eri tiedonhaku- ja viestintäkanavia käyttävät yleisöt, ja miten heidän osallisuutensa toteutuu. Toiminnassa seurataan teknologian ja palvelukanavien kehitystä ja otetaan se huomioon viestinnässä. Pitkäjänteisen suunnittelun sekä yhteiskunnan tarpeiden tuntemus korostuu entisestään, joten uudenlaisten verkko- ja aineistopalvelujen kehittämisessä myös alan toimijoiden keskinäinen yhteistyö on yhä tärkeämpää.

Verkko- ja aineistopalvelujen toiminta-ajatus

Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivusto www.kotus.fi on Suomessa kieltä koskevan tiedon kotisivu, joka tarjoaa ajantasaista, vankkaan asiantuntemukseen perustuvaa kielitietoa koko yhteiskunnalle. Kotuksen verkkopalvelu auttaa käyttäjiä tuottamaan entistä selkeämpää kieltä, mikä puolestaan edistää hallinnon tehokkuutta ja avoimuutta sekä demokratiaa ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Kotuksen digitaalisten palveluiden ylläpitoa ja kehittämistä ohjaavat valtion viestintäsuositusten (2016) arvot: avoimuus, luotettavuus, tasapuolisuus, ymmärrettävyys, vuorovaikutteisuus ja palveluhenkisyys. Verkkopalvelun käyttäjiä ovat suuri yleisö, oppilaitokset, julkishallinto ja tiedotusvälineet sekä monet eri alojen ammattilaiset.

Kotus ylläpitää yhteistyössä alan toimijoiden kanssa kansallisesti ja myös kansainvälisesti merkittävää aineistoinfrastruktuuria, joka koostuu kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaista kokoelmista. Ne ovat keskeisiä kielentutkimuksen ja opetuksen aineistoja, ja niitä tarvitaan sanakirja- ja kielenhuoltotyössä. Aineistot ovat osa kansallista kulttuuriperintöä, ja ne ovat laajalti ja avoimesti kaikkien kansalaisten käytössä. Koska kansallinen kieliaineistoinfrastruktuuri ei voi olla lyhytkestoisten tutkimushankkeiden varassa, Kotus pyrkii toimimaan kansallisella tasolla asiantuntijan roolissa. Alan toimijoiden yhteistyönä pyritään huolehtimaan suomen ja ruotsin dokumentoinnista nykyisiä ja tulevia kielenhuollon, sanakirjatyön ja tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen.

Toimenpiteet

Kotus jatkaa avoimen tiedon periaatteen toteuttamista ja verkkopalvelujensa kehittämistä niin, että palvelujen käyttäjä löytää hakemansa tiedon nopeasti ja helposti www.kotus.fi-sivulta. Eri-tyistä huomiota kiinnitetään verkkopalvelujen saavutettavuuteen ja kaikkien kansalaisten palvelemiseen. Erilaisia käyttäjäryhmiä tavoitetaan heidän käyttämiensä viestintäkanavien kautta, erityisesti sosiaalisen median avulla. Aineistopalvelujen tavoitteena on jatkossakin asiantunteva, käytettävä verkkopohjainen tietopalvelu sekä tietovarantojen avaaminen. Pyritään digitoimaan Kotuksen aineistoja mahdollisimman paljon ja saattamaan niitä yhteiskunnan käyttöön. Erilaisten digitointi- ja infrastruktuurihankkeiden toteuttaminen vaatii ulkopuolista tai kohdenettä kehittämisrahoitusta. Digitoitujen aineistojen lisensointia avointa käyttöä varten, ellei tietojen luonne edellytä käyttörajoituksia.

- Ylläpidetään ja kehitetään laadukkaita ja käytettäviä verkko- ja aineistopalveluita.
- Lisätään Kotuksen työn ja palveluiden tunnettavuutta ja ohjataan tiedontarvitsijoita palveluiden ja tietovarantojen äärelle erilaisten viestintäkanavien ja niissä jaettavien sisältöjen, esimerkiksi sosiaalisen median avulla.
- Hyödynnetään nykyaikaisia osallistamisen ratkaisuja kielitiedon ja aineistojen kartuttamisen ja jalostamisen tukena.
- Tuotetaan asiakkaiden käyttöön kansallisen kulttuuriperinnön kannalta merkittäviä aineistokokonaisuuksia. Kehittämistyössä erityistä huomiota kiinnitetään aineistojen yhteiskäyttöisyyteen ja standardinmukaisuuteen. Toimintaa ohjaa kokoelma- ja palvelupoliittinen ohjelma.
- Jatketaan digitaalisen Nimiarkiston kehittämistä keskeiseksi kansalliseksi tietovarannoksi, jolla hallitaan Suomen historiallista ja epävirallista, käytössä olevaa paikannimistöä sekä niihin liittyviä paikkoja yksilöivien tunnisteiden avulla.
- Jatketaan Nykysuomen arkiston ja *Nykysuomen sanakirjan* digitalisointia
- Edistetään Kotuksen vielä perinteisessä muodossa olevan aineiston (15,5 miljoonaa arkistolippua ja 6 000 äänitetuntia) digitoimista ulkopuolisella, suunnitelmakaudella anottavalla rahoituksella.
Seurataan tiiviisti tekstintunnistuksen menetelmien kehittämistä ja otetaan käyttöön soveltuvat menetelmät.
- Sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilyttämisestä huolehditaan, ja aineistoja siirretään keskitettyyn kansalliseen pitkäaikaissäilytysjärjestelmään (PAS).

Yhteistyö ja verkostoituminen

Kotuksen verkko- ja aineistopalveluiden tärkeimpiä asiakkaita ja yhteistyökumppaneita ovat julkishallinto, media, koulutus- ja tutkimusorganisaatiot, niiden opettajat ja opiskelijat sekä tutkijat ja kääntäjät. Näiden toimijoiden välisen vahvan yhteistyön kautta yhteiskunta saa suurimman hyödyn kielentutkijoiden ja kieliasiantuntijoiden työstä. Aineistojen alalla tiivistetään erimuotoista yhteistyötä useiden kotimaisten ja ulkomaisten arkisto-, kirjasto- ja IT-alan tahojen kanssa. Kotus on mukana opetus- ja kulttuuriministeriön Kansallinen digitaalinen kirjasto -konsortiolle suunnitellussa jatkoyhteistyössä ja eri yliopistojen kanssa eurooppalaisessa kieliteknologiaorganisaatiossa (CLARIN-ERIC) kansallisen Fin-Clarín-konsortion kautta. Ollaan mukana kansainvälisessä Innsbruckin yliopiston johtamassa EU:n READ-hankkeessa. Aineistojen vaatima tekninen infrastruktuuri on tarkoitus jatkossakin hankkia Tieteen tietotekniikan keskukselta CSC:stä.

Kirjasto

Kotuksella ja muilla Hakaniemenranta 6:ssa toimivilla organisaatioilla, Opetushallituksella ja Suomen Akatemialla, on yhteinen kirjasto. Sen toiminnasta vastaa Kotus.

Kotuksen kirjaston laajuus on vuonna 2018 noin 1 000 hyllymetriä. Kirjaston kokoelmien viitetiedot ja Urbixsen artikkelitiedot ovat Finnassa.

Kirjasto palvelee pääasiassa kaikkia Hakaniemenrannan opetus- ja kulttuuriministeriön alaisten organisaatioiden työntekijöitä mutta myös muita asiakkaita. Kirjastojen yhteinen taustajärjestelmä lienee käytettävissä viimeistään 2020.

Kielipolitiikka, kielitilanne ja vähemmistökielet

Kotus toimii Suomessa kielipolitiikan asiantuntijana. Se antaa kielipolitiikasta ja -tilanteesta lausuntoja, laatii raportteja ja tekee yhteistyötä eri kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Kielipoliittisen asiantuntijatyön tavoitteena on tarjota ajantasainen kuva Suomen kielitilanteesta. Yksi kielipolitiikan osa-alue on yleiskielen kehittäminen, johon liittyvät Kotuksen keskeisimmät toiminnot: suomen ja ruotsin kielen huolto, nimistön suunnittelu ja sanakirjojen laatiminen. Nämä ydintehtävät kytkeytyvät erottamattomasti Suomen kielitilanteeseen, kielten käyttöaloihin ja kielipoliittisiin toimiin. Kielitilanteen seuranta ja siihen pohjautuva asiantuntemus ovat keskeinen osa Kotuksen kielipoliittista työtä. Kansalliskielten käyttöalojen seurannalla kartoitetaan myös kielen- ja nimistöhuollon sekä sanakirjatyön taustaa ja suuntaviivoja.

Kotuksessa seurataan

- Suomessa käytettävien kielten käyttöalaa ja käyttöalan muutoksia
- kielten käyttöä eri alueilla: julkisuudessa, kansallisessa hallinnossa, yritysmaailmassa, opetuksessa, tieteessä, vapaa-ajassa ja arjessa.
- kielipoliittisia valintoja ja niiden vaikutuksia: millaisilla suunnitelmallisilla toimilla vaikutetaan kielen tai kielten asemaan ja käyttöalaan yhteiskunnassa, ja millaisia vaikutuksia näillä toimilla on.

Kansalliskielten käyttöaloista huolehtimisen lisäksi Kotimaisten kielten keskus seuraa resurssiansa puitteissa myös muiden Suomessa puhuttavien kielten asemaa, tilannetta ja käyttöaloja ja pyrkii hahmottamaan maan monikielistä nykyisyyttä ja tulevaisuutta kokonaisuutena. Kansalliskielten lisäksi Suomessa puhuttavia kieliä ovat autoktoniset eli maassa kauan käytetyt kielet (koltan, inarin- ja pohjoissaame, Suomen romanikieli, suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli sekä karjalan kieli). Kansainvälisten yhteyksien tiivistyessä ja maahanmuuton lisääntyessä Suomeen on syntynyt uusia kieliyhteisöjä, joista suurimmat ryhmät ovat venäjän, viron, somalin, englannin, arabian ja kurdin kielten puhujat.

Kotus toimii sen hyväksi, että vähemmistökielinä puhuttavat Suomen autoktoniset kielet voivat kehittyä ja kielten käyttöala voi laajentua. Näistä vähemmistökielistä useimmat ovat vakavasti uhanalaisia. Kotuksen yhteydessä toimivat saamen kielten, romanikielen ja viittomakielten lautakunnat. Lautakunnat toimivat kyseisten kielten asiantuntijaeliminä. Ne päättävät kielenkäyttöä koskevista yleisluonteisista tai periaatteellisista suosituksista ja esittävät kannanottoja sekä kielenkäytöstä että kielipolitiikasta. Kotus tarjoaa verkossa autoktonisiin kielisiin liittyviä asian-

tuntijajulkaisuja kuten sanakirjoja ja oppaita, jotka tukevat kielten käyttöä ja opiskelua. Verkossa vapaasti saatavana on esimerkiksi *Karjalan kielen verkkosanakirja* sekä karjalan kielen sana-arkiston digitoidut sanaliput, joihin sanakirja pohjautuu.

Uusien kieliyhteisöjen ja monikielistyvän yhteiskunnan tarpeisiin Kotus laatii opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämisrahoituksella sanakirjoja eri kieliryhmien tarpeisiin. *Suomi–somal*i- ja *Suomi–kurmandži-sanakirjat* ovat käytettävissä verkossa; *Suomi-sorani-sanakirja* valmistuu, ja mahdollisesti aloitetaan muidenkin vastaavien kaksikielisten sanakirjojen laadinta.

IV

Henkilöstö

Henkilöstön määrä ja rakenne

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstömäärä on 80 (vuoden 2017 lopussa), naisia on 64 ja miehiä 16. Henkilötyövuosia tehtiin 77,1 vuonna 2017.

Määräaikaisissa työsuhteissa oli sijaisia, projektityöntekijöitä ja opiskelijoita pääosin lyhytaikaisissa tehtävissä. Pääosa henkilöstöstä, 64 henkeä, on kokoaikaisessa työssä. Pieni osa tekee oman valintansa mukaan lyhennettyä työaika. Tehdyn työajan osuus säännöllisestä vuositöajasta oli 78,7 prosenttia. Kokonaistyövoimakustannukset ovat 4 217 946,10 euroa (2017).

Henkilöstön keski-ikä on 50,5 v (valtiolla keskimäärin 2017 46,3 v). Henkilöstöstä yli 55-vuotiaita on noin 40 prosenttia.

Henkilöstön osaaminen ja koulutus

Asiantuntijatietoa tarjoavassa virastossa työntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Koulutustasoindeksi on 6,6 (asteikko 1–8; koko valtiosektorin indeksi 5,3). Henkilöstöstä korkeakoulututkinnon suorittaneita on 87,5 prosenttia (valtiolla keskimäärin 49,1 %) ja tohtorin tutkinnon suorittaneita on 21,3 prosenttia koko henkilöstöstä (valtiolla keskimäärin 3,9 %) (vuonna 2017).

Henkilöstön osaamista ja asiantuntemuksen ylläpitoa tuetaan henkilöstökoulutuksilla, joita suunnitellaan vuosittain toteutettavien henkilöstökyselyiden pohjalta Kotuksen toimintasuunnitelmat ja kehittämistarpeet huomioon ottaen. Henkilöstön koulutuksessa ja työkäytänteiden kehittämisessä tiivistetään yhteistyötä muiden Hakaniemenranta 6:ssa sijaitsevien Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastojen kanssa.

Henkilöstön hyvinvointi

Kotimaisten kielten keskus haluaa toimia hyvänä työnantajana. Henkilöstön hyvinvointi otetaan huomioon kaikessa Kotuksen toiminnassa. Työnantaja, työsuojeluorganisaatio ja työterveyshuolto toimivat yhteistyössä työntekijöiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Kotuksessa toimii työsuojelutoimikunta, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia. Työhyvinvointiasioita käsittelee laajennettu toimikunta. Vuosittain laaditaan työsuojelun toimintasuunnitelma.

Erityisesti kiinnitetään huomiota työssä jaksamiseen. Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan joustavilla työaikakäytännöillä. Työt suunnitellaan niin, että normaali työaika riittää niiden tekemiseen. Huolehditaan työympäristön ja työvälineiden sopivuudesta. Erityistä huomiota kiinnitetään avutilojen toimintakäytänteisiin. Noudatetaan yhdessä laadit-

tuja työhyvinvoinnin pelisääntöjä. Fyysisessä hyvinvoinnissa keskeisellä sijalla ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamien ergonomisten ongelmien ratkaisu ja ennaltaehkäisy. Tasaarvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista seurataan yhdenvertaisuuskyselyn avulla.

Myös työilmapiiriin kiinnitetään jatkuvasti huomiota. Henkilöstön sitoutumista ja yhteishenkeä pyritään lisäämään kehittämällä työyhteisöviestintää ja organisaatiokulttuuria yhä avoimempaan ja vuorovaikutteisempaan suuntaan.

Työhyvinvointia seurataan paitsi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa myös tekemällä henkilöstölle vuosittain työtyytyväisyyskysely. Vuonna 2017 työtyytyväisyyskyselyn tulos oli 3,5 (VM-baro). Tulos on lähes sama kuin valtion keskiarvo (3,6). Tavoitteena on vähintään tämän tason säilyttäminen.

Sairauspoissaoloilla mitattuna henkilöstön terveydentila on parempi kuin valtiolla keskimäärin. Poissaoloja oli vuonna 2017 8,0 työpäivää henkilötyövuotta kohti (koko valtio 8,4). Poissaolosten määrä pyritään pitämään enimmillään tällä tasolla. Työterveydenhuollon kulut vuonna 2017 olivat 563,80 euroa henkilötyövuotta kohti.

Henkilöstön liikuntaharrastuksia edistetään järjestämällä työnantajan tukemia liikuntaryhmiä ja tukemalla kuntosalikäyntejä. Lisäksi henkilökunnalle annetaan liikunta- ja kulttuuriseteleitä (50 euroa/vuosi). Vuosittain järjestetään virkistyspäivä sekä muita henkilökunnan yhteisiä tilaisuuksia.

V

Kehittämishankkeet

1. Maahanmuuttajasanakirjahanke

Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovittujen linjausten mukaisesti Kotus tuottaa suomesta ja maahanmuuttajien kielistä kaksikielisiä sanakirjoja. Nämä sanakirjat voidaan tuottaa vain erikseen haettavalla ulkopuolisella rahoituksella.

Hankkeessa julkaistaan kolme sanakirja *Suomi–somal*-, *Suomi–kurmandži*- ja *Suomi–sorani*-sanakirja. Sanakirjat saatetaan loppuun suunnittelukaudella. Aloitetaan toisen kurdin kielen sanakirjan (*suomi–sorani*) toimitustyö. Sanakirjat tuotetaan verkkoon kaikkien vapaasti käytettäviksi. Hankkeessa on Kotimaisten kielten keskuksen lisäksi mukana Opetushallitus.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2020: 150 000 euroa suomenkielisen leksikografian ja muunkielisten työntekijöiden palkkaamiseen. Suunnittelukaudella vuotuinen rahoitustarve on 150 000 euroa, yhteensä 600 000 euroa.

2. Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali 2019–2021

Hankkeessa suunnitellaan ja toteutetaan laadukas hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaalien kokonaisuus. Hanke toteuttaa Hyvän virkakielen toimintaohjelman ehdotusta viranomaisien virkakielen koulutusohjelmasta. Se täydentää Kotuksen viranomaisille tarjoamia palveluja ja jatkaa Kotuksen verkkopalveluiden kehittämistä. Vuosi 2020 on hankkeen toinen vuosi.

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja tiedon avoimuus

Virkakielen parantaminen tehostaa viranomaisten toimintaa, edistää hallinnon avoimuutta ja lisää kansalaisten oikeusturvaa ja osallistumismahdollisuuksia. Julkisten palvelujen digitalisointi lisää kirjallista asiointia, ja tämä asettaa teksteille yhä suurempia laatuvaatimuksia. Kotuksen johdolla laadittu Hyvän virkakielen toimintaohjelma (2014) sisältää eri tahoille suunnattuja ehdotuksia toimenpiteistä, joilla virkakieltä voidaan parantaa. Kotus on itse toteuttanut näitä ehdotuksia mm. laatimalla resurssiensa puitteissa vapaasti verkossa saatavia apuneuvoja viranomaisten kielenkäytön kehittämiseksi. Esimerkiksi vuonna 2017 on julkaistu säädöskielen ohjesivut.

Verkossa olevien ohjeiden ja julkaisujen lisäksi viranomaisilla on suuri tarve pedagogisesti suunnitellulle hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaalille. Tätä osoittaa Kotuksen vuonna 2016 viranomaisille tekemä kysely, jonka 857 vastaajasta 90 % oli sitä mieltä, että virkakielen verkkokurssi on erittäin tarpeellinen tai tarpeellinen. Kotuksen suunnittelema virkakielen verkkokurssi mainitaan osaamisen kehittämisen välineenä myös valtioneuvoston hyväksymässä kieli- ja käännöslinjausten toimintasuunnitelmassa (1.5.2017). Yksi Hyvän virkakielen toimintaohjelman ehdotuksista puolestaan on viranomaisten yhteinen virkakielen koulutusohjelma. Tällainen koulutusohjelma on tehokkainta toteuttaa ainakin osittain verkkokoulutusena. Kotus on pilotoinut virkakielen verkkokoulutusta tuottamalla verkko-oppimisalustalle valtionhallinnon yhteisen eOppiva-hankkeen kanssa suppean Hyvä virkakieli -kurssin, joka

julkaistiin maaliskuussa 2018. Kurssi on ollut oppimisympäristön suosituin opiskelumateriaali.

Laadukas ja kustannustehokas verkko-opiskelumateriaalikonaisuus

Vuonna 2019 alkaneessa Hyvän virkakielen verkko-opiskelumateriaali -hankkeessa suunnitellaan ja toteutetaan hyvän virkakielen keskeiset osa-alueet kattava, pedagogisesti harkittu verkko-opiskelumateriaalikonaisuus. Sen avulla viranomaiset voivat perehdyttää uutta henkilöstöä ja päivittää nykyisen henkilöstönsä osaamista asiallisten, selkeiden ja ymmärrettävien tekstien tuottamisessa. Materiaali tuotetaan julkishallinnossa yleisesti käytettävälle verkko-oppimisalustalle, ja siihen pääsee myös Kotuksen verkkosivuilta.

Verkko-opiskelumateriaali noudattaa julkisen hallinnon periaatetta tiedon tarjoamisesta avoimesti ja maksutta. Laadukas verkko-opiskelumateriaali on virastoille kustannustehokas tapa parantaa virkakieltä. Se antaa julkisia hallinto- ja palvelutehtäviä hoitaville yhdenvertaisen mahdollisuuden saada perustiedot hyvän virkakielen tuottamisesta.

Opiskelumateriaalin maksuton perussisältö on yleistettävissä moniin julkishallinnon teksteihin ja kirjoittamistilanteisiin. Materiaaliin liitetään myös mahdollisuus tilata räätälöityjä, maksullisia palveluja. Näin lisätään Kotuksen koulutus- ja konsultointipalvelujen tunnettuutta.

Hanke toteuttaa Hyvän virkakielen toimintaohjelman ehdotusta viranomaisten yhteisestä hyvän virkakielen koulutusohjelmasta. Se täydentää Kotuksen viranomaisille tarjoamia koulutus- ja asiantuntijapalveluja ja jatkaa Palvelut verkkoon -hankkeessa (2016–2018) tehtyä Kotuksen verkkopalveluiden laajamittaista kehittämistä.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2020: 100 000 euroa virkakieliasiantuntijan palkkaamiseen, graafisen suunnittelun ja tietotekniikan ym. asiantuntijapalveluihin sekä tietojärjestelmiin. Vuosina 2020–2021 vuosittainen rahoitustarve on 100 000 euroa, yhteensä 200 000 euroa.

3. Digitaalisen nimiarkiston jatkohanke: Ruotsinkielisen paikannimiarkiston digitalisointi

Nimiarkiston digitalisointihankkeen jatkoprojektina jatketaan ruotsinkielisen paikannimiaineiston digitoimista Digitaalinen nimiarkisto -hankkeen loppuunsaattamiseksi. Suomen ruotsinkielisiltä alueilta kerätty paikannimistö on Nimiarkistossa nimenosarekisterinä, joka sisältää noin 380 000 nimiesiintymää ja se on alueittain (Österbotten, Åland, Åboland, Nyland) aakkosellisessa järjestyksessä. Alkuperäiset nimikokoelmat karttoineen on deponoitu Svenska litteratursällskapetin arkistoon. Digitaalisessa nimiarkistossa on tähän mennessä digitoitu ja julkaistu 2 700 nimeä pilottiprojektissa, jonka Maalahden ja Vöyrin kunnat ovat rahoittaneet osittain. Vuonna 2006 Svenska litteratursällskapet on digitoinut 1 000 karttaa. Kartat on georeferoitu Nimiarkiston digitalisointihankkeessa. 250 000 nimilippua on skannattu. Jatkohankkeen tavoitteena on aineiston tietokantaistaminen, paikantaminen ja julkaiseminen namnarkivet.fi/nimiarkisto.fi -palvelussa.

Kehittämisrahoituksen tarve vuosina 2022–2023:

2022: 100 000 euroa, tietokantaistaminen (ostopalveluna) ja yksi htv auditointiin ja
2023: 100 000 euroa, paikantaminen ja julkaiseminen namnarkivet.fi/nimiarkisto.fi -palvelussa.

VI

Voimavarat

Kotimaisten kielten keskuksen rahoitussuunnitelman perustana ovat budjetin toimintamäärärahat sekä rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen. Lisäksi tuloja saadaan maksullisesta kielenhuoltokoulutuksesta, julkaisujen myynnistä ja tekijänpalkkioista. Maksullisen palvelutoiminnan tulot voivat vähentyä arvioitua enemmän suunnitelmakaudella, koska yhä enemmän Kotuksen palveluja tarjotaan maksutta verkossa. Maksullisen palvelutoiminnan palvelujen kysyntään ja tulojen määrään vaikuttaa herkästi yleinen taloudellinen kehitys yhteiskunnassa ja palveluja tilaavissa organisaatioissa. Kiinnitetään huomiota maksullisen palvelutoiminnan sekä yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuteen.

	2020	2021	2022	2023
Toiminnan rahoitus				
Toimintamäärärahat	1 090 000	1 090 000	1 090 000	1 090 000
Rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen	3 627 000	3 627 000	3 627 000	3 627 000
Yhteensä	4 717 000	4 717 000	4 717 000	4 717 000
Tulot				
Maksullisen palvelun tulot	220 000	220 000	220 000	220 000
Muut toiminnan tuotot	200 000	200 000	200 000	200 000
Yhteensä	420 000	420 000	420 000	420 000
Menot				
Henkilöstömenot	4 200 000	4 200 000	4 200 000	4 200 000
Toimitilakustannukset	510 000	515 000	520 000	525 000
Palvelut+ muut toiminnan menot	605 000	610 000	615 000	620 000
Yhteensä	5 315 000	5 325 000	5 335 000	5 345 000
Siirtomääräraha edellisiltä vuosilta	850 000	672 000	484 000	286 000
Seuraavalle vuodelle siirtyvä siirtomääräraha	672 000	484 000	286 000	78 000

Rahapelitoiminnan voittovarot eriteltyinä

Rahapelitoiminnan voittovarot tieteen edistämiseen	2020	2021	2022	2023
Henkilöstömenot	3 377 000	3 377 000	3 377 000	3 377 000
Maahanmuuttajasanakirjahanke	150 000	150 000	150 000	150 000
Hyvän virkakielen verkkoperehdytysuhanke	100 000	100 000	-	-
Ruotsinkielisten paikannimiaineistojen digitointi	-	-	100 000	100 000
Yhteensä	3 627 000	3 627 000	3 627 000	3 627 000